

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

© 2015 ВЛАСЮК Т. О.

УДК 65.050.12

Власюк Т. О.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки на ринку сільськогосподарської продукції в Україні

У статті оцінено стан зовнішньоекономічних відносин у системі агропромислового комплексу та представлена регіональна структура товарообігу сільськогосподарської продукції. Здійснено аналіз перспектив і можливостей для аграрного сектора України, які виникатимуть внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі. Сформульовано низку загроз продовольчій безпеці держави, пов'язаних з інтегрованістю вітчизняного аграрного сектора зі світовим ринком продовольства. Запропоновано заходи державної аграрної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектора економіки, його адаптації до нових умов, у тому числі з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами

Ключові слова: сільське господарство, продовольча безпека, зовнішньоекономічна безпека

Рис.: 8. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 13.

Власюк Тарас Олександрович – кандидат економічних наук, начальник, відділ навчально-наукового та методичного забезпечення, Інститут вищих керівних кадрів Національної академії державного управління при Президенті України (вул. Пугачова, 12/2, Київ, 04050, Україна)

Email: vlsiukt@gmail.com

УДК 65.050.12

UDC 65.050.12

Власюк Т. А. Обеспечение внешнеэкономической безопасности на рынке сельскохозяйственной продукции в Украине

В статье оценено состояние внешнеэкономических отношений в системе агропромышленного комплекса и представлена региональная структура товарооборота сельскохозяйственной продукции. Осуществлен анализ перспектив и возможностей для аграрного сектора Украины, которые будут возникать в результате подписания Соглашения об ассоциации между Украиной и странами ЕС, а также создание в рамках настоящего Соглашения Зоны свободной торговли. Сформулирован ряд угроз продовольственной безопасности государства, связанных с интегрированностью отечественного аграрного сектора с мировым рынком продовольствия. Предложены меры государственной аграрной политики по повышению эффективности использования имеющегося потенциала аграрного сектора экономики, его адаптации к новым условиям, в том числе с учетом возможных рисков, которые могут возникнуть в результате либерализации внешнеторговых отношений с европейскими странами

Ключевые слова: сельское хозяйство, продовольственная безопасность, внешнеэкономическая безопасность

Рис.: 8. **Табл.:** 2. **Библ.:** 13.

Власюк Тарас Александрович – кандидат экономических наук, начальник, отдел учебно-научного и методического обеспечения, Институт высших руководящих кадров Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (ул. Пугачева, 12/2, Киев, 04050, Украина)

Email: vlsiukt@gmail.com

Vlasiuk T. O. Ways of Ensuring External Economic Strength in the Agricultural Produce Market of Ukraine

The article assesses the status of external foreign relations in the agricultural sector and describes the regional structure of the agricultural goods turnover. It also analyzes the prospects and possibilities for the agricultural sector of Ukraine arising after signing the Ukraine-European Union Association Agreement and creation of a free trade zone as part of the Agreement. The author formulated a series of threats to the food security of the state connected with integratedness of the domestic agricultural sector in the world food supplies market. The article also proposes measures of the state agricultural policy aimed at enhanced efficiency of using the available potential of the agricultural sector of the economy, its adaptation to new circumstances, including consideration of the possible risks resulting from liberalization of the foreign trade relations with European countries.

Keywords: agriculture, food security, external economic strength

Pic.: 8. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 13.

Vlasiuk Taras O. – Candidate of Sciences (Economics), Head of the Department, Department of Educational and Scientific and Methodological Support, Institute senior management personnel of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (vul. Pugachova, 12/2, Kyiv, 04050, Ukraine)

Email: vlsiukt@gmail.com

Постановка проблеми. Ресурсний потенціал, яким володіє аграрний сектор, дозволяє Україні не тільки забезпечувати власну продовольчу безпеку, а й бути активним гравцем на світовому продовольчому ринку. Високий рівень інтеграції аграрного сектора у світовий економічний простір вимагає від держави активного моніторингу стану

не тільки внутрішнього, а й світового продовольчого ринку з метою своєчасного виявлення та запобігання загроз продовольчій безпеці, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю в системі агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переваги та загрози для різних секторів економіки внаслідок під-

писання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС оцінювалися у працях В. М. Гейця, Т. О. Осташко, В. О. Точиліна.

Проблеми поглиблення інтеграції аграрного сектора національної економіки у світову економіку розглядалися у працях О. В. Шубравської, К. О. Прокопенка, Я. А. Жаліла.

У той же час, комплексна, поглиблена оцінка загроз, що виникнуть перед вітчизняною сільськогосподарською продукцією в сучасних умовах глобалізації висвітлена не повністю, що й обумовило необхідність написання нижчезазначеного матеріалу.

Метою статті є розробка рекомендацій для органів державної влади, що здійснюють управління державною аграрною політикою стосовно підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектора економіки, його адаптації до нових умов, у т. ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарська продукція¹ є однією з ключових позицій у зовнішньоторговельному товарообороті України, який за підсумками 2013 р. становив 140,3 млрд дол. США. Так, зовнішньоторговельний оборот сільгосппродукції України за 2013 р. склав 25,9 млрд дол. США або 18,5 % зовнішньоторговельного товарообороту України. При цьому, її експорт за вказаний період становив 17,3 млрд дол. США або 27,3 % від загального експорту товарів України; імпорт – 8,6 млрд дол. США або 11,2 % від загального товарного імпорту України; позитивне зовнішньоторговельне сальдо склало 8,8 млрд дол. США. Вітчизняні аграрії забезпечили провідні позиції України на світових ринках сільськогосподарської продукції: за 2013 р. за обсягами експорту соняшникової олії Україна посіла перше місце, зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) – друге, кукурудзи – третє, пшениці – шосте. Активно освоюються ринки сільськогосподарської продукції та продовольства країн Азії, Перської Затоки, Європейського Союзу. При цьому розширювався як географія експорту української аграрної продукції, так і перелік товарів, що відвантажуються закордонним споживачам.

Обсяг зовнішньоторговельних операцій сільськогосподарської продукції в Україні поступово зростає. Так, за період 2005 – 2013 рр. імпорт сільськогосподарської продукції збільшився з 2,9 млрд дол. США до 8,5 млрд дол. США або в 2,9 разів, а експорт з 4,6 млрд дол. США до 17,3 млрд дол. США або у 3,8 разів [1; 2]. При цьому у зростанні обсягу зовнішньоторговельних операцій сільськогосподарської продукції в Україні можна знайти певну циклічність – перший цикл припадає на 2005 – 2008 рр. (імпорт за цей період збільшився у 2,3 рази – з 2,9 млрд дол. США до 6,7 млрд дол. США; експорт збільшився у 2,5 рази – з 4,6 млрд дол. США до 11,3 млрд дол. США), другий – на 2009 – 2012 рр. (імпорт за цей період збільшився в 1,5 рази – з 5,2 млрд дол. США до 7,9 млрд дол. США; експорт збільшився в 1,9 рази з 9,8 млрд дол. США до 18,2 млрд дол. США), про що свід-

чать дані рис. 1. Зростання експортно-імпортних операцій у 2008 р. пояснюється набуттям Україною 16 травня 2008 р. повноправного членства у Світовій організації торгівлі, потенціал від чого, після 2009 – 2010 рр. «звикання» почав повною мірою розкриватися в 2011 р.

Внаслідок більш швидкого зростання обсягів експорту порівняно з імпортом, позитивне зовнішньоторговельне сальдо зросло з 1,7 млрд дол. США в 2005 р. до 8,8 млрд дол. США або в 5,2 разу. Піковим же був 2012 р., коли позитивне сальдо зовнішньоторговельного обігу сільськогосподарської продукції становило 10,3 млрд дол. США. Найвагомими чинниками, що забезпечують позитивне зовнішньоторговельне сальдо обігу сільськогосподарської продукції, є обсяги експорту зернових культур, олій, а також насіння олійних культур.

Регіональна структура товарообороту сільськогосподарської продукції є диверсифікованою. Так, за підсумками 2013 р. країни ЄС є ключовими партнерами України у регіональній структурі товарообороту сільськогосподарської продукції, частка яких становить 31,24 %. На країни Азії припадає 28,94 % вітчизняного товарообороту сільськогосподарської продукції, країни СНД – 18,6 %, Африканські країни – 11,27 %, США – 1,84 %, на інші країни світу припадає 8,11 % (рис. 2).

Найбільші частки у зовнішньоторговельному обороті між Україною та країнами Світу за підсумками 2013 р. мають наступні країни: Російська Федерація – 11,21 %, Єгипет – 6,24 %, Туреччина – 4,91 %, Індія – 4,69 %, Польща – 4,13 %, Іспанія – 3,88 %, Нідерланди – 3,65 %, Німеччина – 3,62 %, Італія – 3,55 %, Франція – 3,19 %. При цьому з усіма цими країнами (за виключенням Німеччини) Україна має позитивне зовнішньоторговельне сальдо, зокрема 1,2 млрд дол. США з РФ, 1,4 млрд дол. США з Єгиптом, 0,1 млрд дол. США з Туреччиною, 0,9 млрд дол. США з Індією, 0,1 млрд дол. США з Польщею, 0,5 млрд дол. США з Іспанією, 0,4 млрд дол. США з Нідерландами, 0,4 млрд дол. США з Італією, 0,2 млрд дол. США з Францією. Негативне зовнішньоторговельне сальдо з Німеччиною становить 0,5 млрд дол. США.

Доля експорту у загальній структурі товарообороту сільськогосподарською продукцією становить 66,9 %. За підсумками 2013 р. експорт становив 17,3 млрд дол. США, що на 847 млн дол. США або на 4,7 % менше порівняно з 2012 р. Найбільше української сільськогосподарської продукції у 2013 р. постачалось до країн Азії, частка яких у регіональній структурі експорту сільськогосподарської продукції становила 34,32 %. На країни ЄС у 2013 р. припадало 27,43 % загального експорту сільгосппродукції, на країни СНД – 21,39 %, на Африканські країни – 14,64 %, на США – 0,18 %, на інші країни – 2,04 % (рис. 3).

Зокрема, основними продуктами, що експортувалися до країн Азії у 2013 р. були: зернові злаки (було експортовано продукції на 2,7 млрд дол. США); олія (2,2 млрд дол. США); насіння олійних (458,3 млн дол. США); залишки та відходи харчової промисловості (178 млн дол. США); яйця птиць (102 млн дол. США); м'ясо та субпродукти (58,9 млн дол. США).

Найбільше до країн ЄС у 2013 р. експортувалися такі види сільськогосподарської продукції: зернові злаки (було експортовано продукції на 1,7 млрд дол. США); на-

¹ Товарні групи УКТ ЗЕД 1-24; 2501 «Сіль»; 3301-3302 «Ефірні масла»; 3401 «Мило»; 5201-5202 «Волокно бавовняне і відходи»; 5301-5302 «Волокно лляне і пенькове»

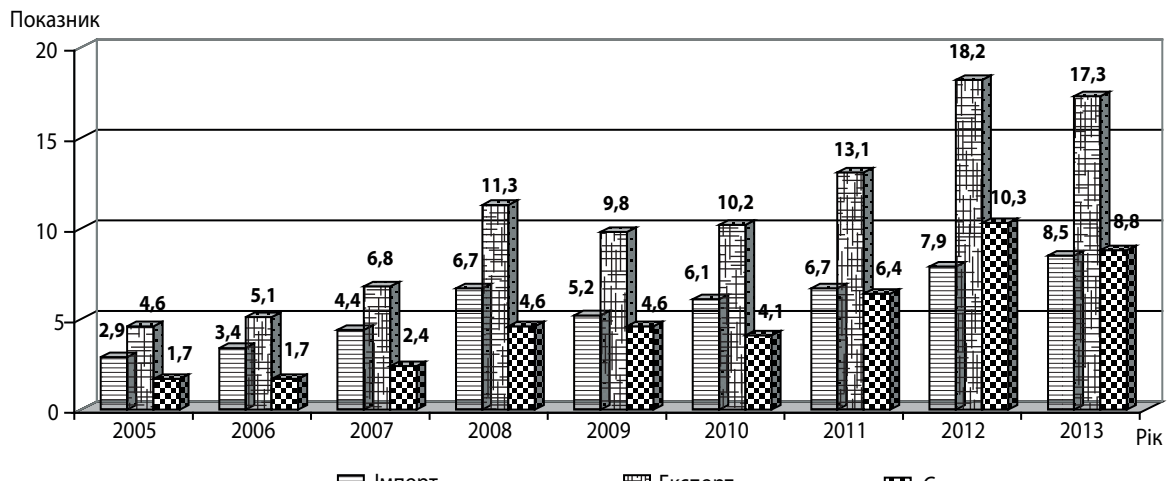

Рис. 1. Динаміка експорту-імпорту сільськогосподарської продукції в Україні, млрд дол. США*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

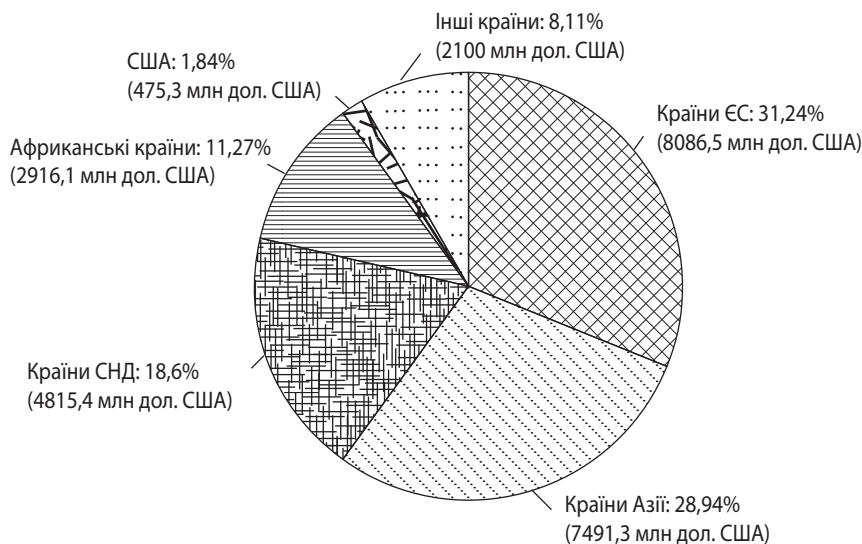

Рис. 2. Регіональна структура товарообороту сільськогосподарської продукції України в 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

сіння олійних культур (1,3 млрд дол. США); олія 500,1 (млн дол. США); залишки та відходи харчової промисловості (497 млн дол. США); соки (154,2 млн дол. США); плоди, горіхи та цедра (82,5 млн дол. США).

Основними сільськогосподарськими продуктами, що поставлялися з України на ринок *країн СНД* у 2013 р., були: какао-боби, продукти з них, шоколад (було експортовано продукції на 492,4 млн дол. США); сири та йогурти (399,2 млн дол. США); вироби із зерна та хлібних злаків (350,9 млн дол. США); м'ясо та субпродукти (264,9 млн дол. США); інші різні харчові продукти ((екстракти, концентрати з чаю або кави, продукти для приготування соусів, морозиво та інше) 204,3 млн дол. США); тютюн та вироби з нього (197,7 млн дол. США); залишки та відходи харчової промисловості (182,1 млн дол. США).

До *країн Африки* в 2013 р. переважним чином експортувалися: зернові злаки (було експортовано продукції на 830,9 млн дол. США); олія (480,4 млн дол. США); насін-

ня олійних культур (122,6 млн дол. США); залишки і відходи харчової промисловості (54,4 млн дол. США); м'ясо та субпродукти (13,4 млн дол. США); а також яйця птиць (11,3 млн дол. США).

В цілому, за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України, за підсумком 2013 р., порівняно з 2012 р., відбулось *зменшення експорту*: олії соняшникової – на 17,4% (на 693,1 млн дол. США); пшениці і суміші пшениці та жита – на 19,8% (на 466,6 млн дол. США); ячменю – на 17% (на 118 млн дол. США); насіння соняшника – на 70,4% (на 116,7 млн дол. США); шоколаду та інших продуктів із вмістом какао – на 16,8% (на 106,7 млн дол. США); свинини свіжої, охолодженої або мороженої – на 77,4% (на 71,7 млн дол. США); кукурудзи – на 1,7% (на 66,8 млн дол. США); горіхів інших – на 43,3% (на 58,6 млн дол. США); олії пальмової – на 93,5% (на 47,3 млн дол. США), цукру – на 41% (на 46,7 млн дол. США); молока та вершків згущених – на 25,2% (на 25,6 млн

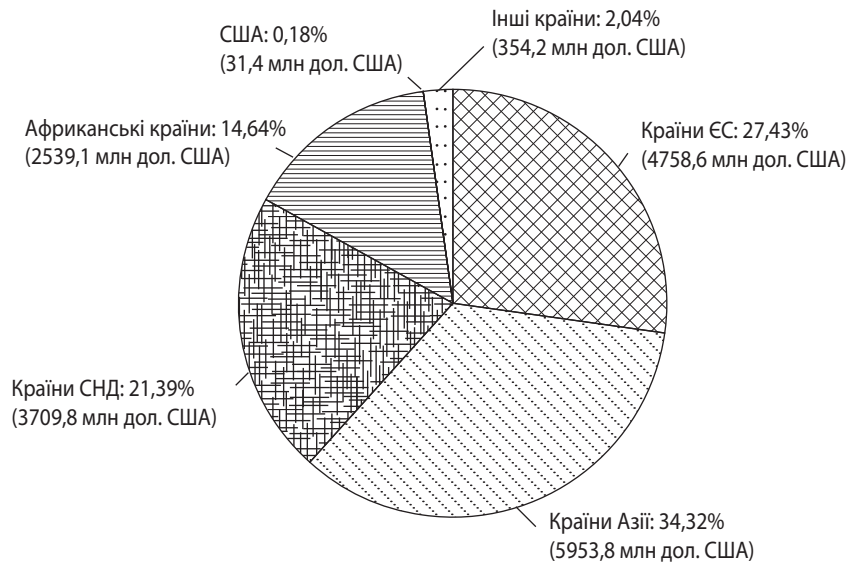

Рис. 3. Регіональна структура експорту сільськогосподарської продукції України в 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

дол. США); патоки – на 56,6 % (на 25,4 млн дол. США), овочів бобових – на 31,2 % (на 20,4 млн дол. США), насіння льону – на 68,8 % (на 15,6 млн дол. США); пива – на 15,4 % (на 15,4 млн дол. США); кондвиробів з цукру – на 8,6 % (на 15 млн дол. США).

Водночас у 2013 р., порівняно з 2012 р., збільшився експорт: насіння ріпаку – на 51,4 % (на 406,2 млн дол. США); м'яса та субпродуктів домашньої птиці – на 59,8 % (на 86,9 млн дол. США); соків фруктових – на 38,3 % (на 66,5 млн дол. США); матеріалів рослинного походження – в 47,6 рази (на 52,3 млн дол. США); харчових продуктів, не включених до інших угруповань, – в 1,5 рази (на 47,1 млн дол. США); сої – на 5,8 % (на 40,4 млн дол. США); яєць – на 46,5 % (на 39,3 млн дол. США); олії ріпакової – в 6,6 рази (на 36,2 млн дол. США); тютюну та виробів з нього – на 9,8 % (на 26,1 млн дол. США); макухи та інших твердих відходів – на 3,4 % (на 25,6 млн дол. США); меду – на 70,3 % (на 21,9 млн дол. США); борошна пшеничного – в 1,4 рази (на 20,2 млн дол. США); вина виноградного – на 38,4 % (на 19,7 млн дол. США); молочної сироватки – на 77,2 % (на 19,3 млн дол. США); масла вершкового – в 7,7 рази (на 19,3 млн дол. США); солі – на 21,8 % (на 18,4 млн дол. США), олії соєвої – на 25,7 % (на 15,2 млн дол. США); сорго – на 54 % (на 14,9 млн дол. США); яловичини мороженої – на 36,9 % (на 12,6 млн дол. США); хлібобулочних, кондитерських виробів – на 4 % (на 12,3 млн дол. США).

Основними країнами, до яких експортувалася українська сільськогосподарська продукція, за підсумками 2013 р. були: Російська Федерація, до якої було експортовано продукції на 2033 млн дол. США або 11,7 % загального експорту сільськогосподарської продукції з України, Єгипет – 1524 млн дол. США або 8,8 %, Індія – 1082 млн дол. США або 6,2 %, Іспанія – 764 млн дол. США або 4,4 %, Туреччина – 697 млн дол. США або 4 %, Нідерланди – 691 млн дол. США або 4 %, Італія – 641 млн дол. США або 3,7 %, Польща – 588 млн дол. США або 3,4 %, Іран – 526 млн дол. США або 3 %, Білорусь – 503 млн дол. США або 2,9 % відповідно. Разом

до цих 10 країн було експортовано української сільськогосподарської продукції на 9049 млн дол. США, що становило 52,2 % загального експорту даного виду продукції.

Доля імпорту у загальній структурі товарообороту сільськогосподарської продукції становить 33,1 %. За підсумками 2013 р. імпорт становив 8,6 млрд дол. США, що на 704,8 млн дол. США або на 9 % більше порівняно з 2012 р. Найбільшу питому вагу у структурі імпортованих надходжень від основних видів продукції аграрного сектора традиційно мають: плоди, горіхи та цедра (14,5 %); риба, ракоподібні та молюски (10,1 %); м'ясо та субпродукти (7,3 %); шоколад, какао (5,4 %); тютюн та вироби з нього (5,3 %); зернові злаки (3,6 %). При цьому на країни ЄС припадало 38,98 % імпорту сільськогосподарської продукції в Україну, на країни Азії – 18,01 %, на країни СНД – 12,95 %, на Африканські країни – 4,42 %, на США – 5,2 %, на інші країни світу – 20,45 % (рис. 4).

Зокрема, основними сільськогосподарськими продуктами, що імпортувалися до України з країн ЄС у 2013 р., були: інші різні харчові продукти (продукти для приготування соусів, екстракти та концентрати з чаю, кави або мате та ін.) (було імпортовано продукції на 380,2 млн дол. США); м'ясо та субпродукти (304,4 млн дол. США); плоди, горіхи та цедра (258,7 млн дол. США); зернові злаки (221,3 млн дол. США); залишки та відходи харчової промисловості (198,7 млн дол. США); какао-боби, продукти з нього, шоколад (150,6 млн дол. США); вироби із зерна і хлібних злаків (124 млн дол. США); насіння олійних культур (111,6 млн дол. США); риба, ракоподібні та молюски (111,3 млн дол. США); продукти переробки овочів, плодів (96,5 млн дол. США).

Основними видами імпорту сільськогосподарської продукції з країн Азії в 2013 р. були: плоди, горіхи та цедра (було імпортовано продукції на 407,9 млн дол. США); олія (255,2 млн дол. США); кава, чай та прянощі (145,7 млн дол. США); овочі, рослини та коренеплоди (108,7 млн дол. США); продукти переробки овочів, плодів (87,2 млн дол.

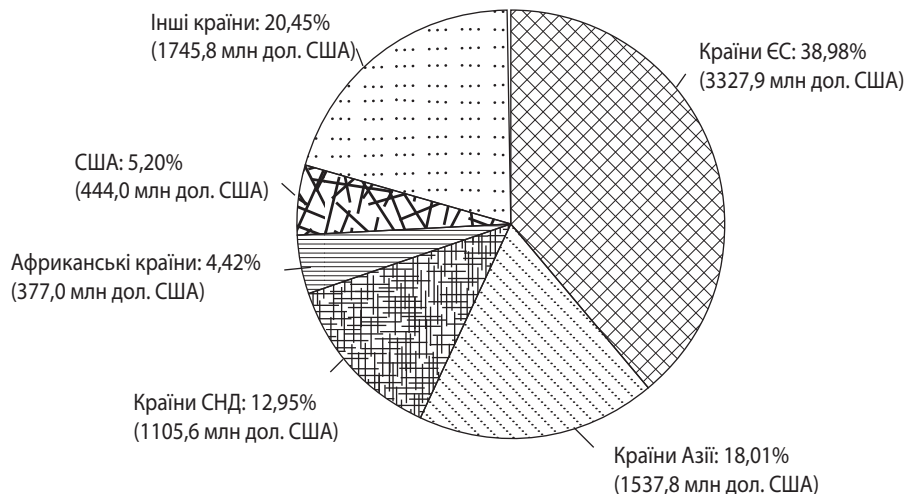

Рис. 4. Регіональна структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну в 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

США); тютюн та вироби з нього (79,1 млн дол. США); насіння олійних культур (76 млн дол. США).

Основними товарами імпорту сільськогосподарської продукції з *країн СНД* у 2013 р. були: інші різні харчові продукти (екстракти, концентрати з чаю або кави, продукти для приготування соусів, морозиво та інше) було імпортовано продукції на 128 млн дол. США); тютюн та вироби з нього (125,8 млн дол. США); какао-боби, продукти з нього, шоколад (125,3 млн дол. США); кава, чай та прянощі (79,2 млн дол. США); вироби із зерна та хлібних злаків (73,6 млн дол. США); залишки та відходи харчової промисловості (50,6 млн дол. США); готові чи консервовані продукти з риби або ракоподібних (49,1 млн дол. США); сири та йогурти (42,1 млн дол. США).

З *країн Африки* в Україну в 2013 р. переважним чином завозилися: какао-боби, шоколад (було імпортовано продукції на 162,5 млн дол. США); плоди, горіхи та цедра (115,3 млн дол. США); тютюн та вироби з нього (47,1 млн дол. США); риба, ракоподібні та молюски (18,2 млн дол. США); кава, чай та прянощі (15,5 млн дол. США).

За даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України, за результатами 2013 р., порівняно з 2012 р., *зменшився імпорт*: свинини свіжої, охолодженої або мороженої – на 13 % (на 57,9 млн дол. США); м'яса та субпродуктів домашньої птиці – на 35,6 % (на 55,9 млн дол. США); тютюну та виробів з нього – на 10,6 % (на 53,9 млн дол. США); абрикос, вишень, персиків, слив – на 50 % (на 46,5 млн дол. США); какао-порошку – на 33,5 % (на 35,5 млн дол. США); насіння та плодів для сіви – на 31,2 % (на 23,5 млн дол. США); маргарину – на 16,4 % (на 19,3 млн дол. США); олії з кокосових горіхів – на 27,2 % (на 12,3 млн дол. США), живих рослин та продуктів квітництва – на 6,8 % (на 10,4 млн дол. США).

Водночас у 2013 р., порівняно з 2012 р., *збільшився імпорт* риби мороженої – на 30,7 % (на 132,2 млн дол. США); цитрусових – на 26,7 % (на 97,7 млн дол. США); алкогольної продукції – на 28,5 % (на 76,1 млн дол. США); харчових продуктів, не включених до інших угруповань – на 19,9 % (на 52,7 млн дол. США); кукурудзи – на 24,9 % (на

50,9 млн дол. США); шоколаду та інших продуктів з вмістом какао – на 22,1 % (на 37 млн дол. США); насіння соняшнику – на 18,1 % (на 32,5 млн дол. США); бананів – на 11 % (на 31,3 млн дол. США); масла вершкового – на 74,1 % (на 28,6 млн дол. США); олії пальмової – на 15,2 % (на 27,8 млн дол. США); продуктів для годівлі тварин – на 9,4 % (на 22,7 млн дол. США); філе рибного – на 28,1 % (на 21,8 млн дол. США); вина виноградного – на 20,2 % (на 21,3 млн дол. США); сиру – на 21,5 % (на 19,6 млн дол. США); хлібобулочних, кондитерських виробів – на 29,2 % (на 17,8 млн дол. США); какао-масла – на 38 % (на 15,6 млн дол. США); плодів інших свіжих – 13,1 % (на 14,7 млн дол. США); риби свіжої або охолодженої – на 10,8 % (на 14,6 млн дол. США); томатів – на 21,6 % (на 14,4 млн дол. США); рису – на 46,9 % (на 12,5 млн дол. США).

Основними країнами, з яких Україна імпортувала сільськогосподарську продукцію, за підсумками 2013 р. були: Російська Федерація, з якої було імпортовано продукції на 873,4 млн дол. США або 10,2 % загального імпорту сільськогосподарської продукції в Україну, Німеччина – 701,2 млн дол. США або 8,2 %, Туреччина – 577,1 млн дол. США або 6,7 %, Польща – 483,7 млн дол. США або 5,6 %, США – 444,0 млн дол. США або 5,2 %, Бразилія – 377,2 млн дол. США або 4,4 %, Франція – 326,6 млн дол. США або 3,8 %, Еквадор – 310,7 млн дол. США або 3,6 %, Норвегія – 288,4 млн дол. США або 3,4 %, Італія – 278,7 млн дол. США або 3,2 % відповідно. Разом з цих 10 країн було імпортовано сільськогосподарської продукції на 4661,1 млн дол. США або, що становило 54,3 % загального імпорту даного виду продукції.

Інституалізацією інтегрованості України у світову торговельну систему стало членство країни у Світовій організації торгівлі (СОТ). Із приєднанням 16.05.2008 р. до СОТ Україна зобов'язалась будувати свою торговельну політику на основі визначених на міжнародному рівні норм і правил і, водночас, отримала доступ до тих можливостей, які витікають із членства в цій організації. Після вступу України до СОТ спостерігається тенденція диверсифікації поставчань аграрної продукції на зовнішніх ринках. Здебільшого це відбулося за рахунок зменшення поставчань товарів на

традиційні ринки збуту (СНД та ЄС) та зростання частки експорту до країн Азії, що свідчить про значну фінансову спроможність цього ринку та конкурентоспроможність української продукції (рис. 5). Крім того, спостерігається суттєве зростання частки експорту до Африканських країн (7,7 % від загального експорту сільськогосподарської продукції у 2008 р. до 14,64 % у 2013 р.).

Очікування масового імпорту сільськогосподарської продукції з причини лібералізації митного режиму, як результату членства в СОТ, не відбулося. При цьому, регіональна структура імпорту сільськогосподарської продукції майже не змінилася (рис. 6). Виключенням стало збільшення поставок з інших країн світу, зокрема Бразилії та США, за рахунок нарощування поставок за окремими

товарними позиціями, такими як: овочі, фрукти, м'ясо та м'ясопродукти.

Одним з основних політичних та економічних наслідків вступу України до СОТ стала активізація переговорів з ЄС щодо укладення Угоди про створення Зони вільної торгівлі у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода). Наслідком чого стало підписання 21.03.2014 р. політичної частини Угоди, а економічної – 27.06.2014 р.

Довідково: З 1.11.2014 р. вступило в силу тимчасове застосування Угоди. Це розділи договору про безпеку, юстицію, боротьбу проти шахрайства, гармонізацію стандартів, ряд протоколів та ін. Тобто всі розділи крім IV, який стосується Зони вільної торгівлі і вступить у силу

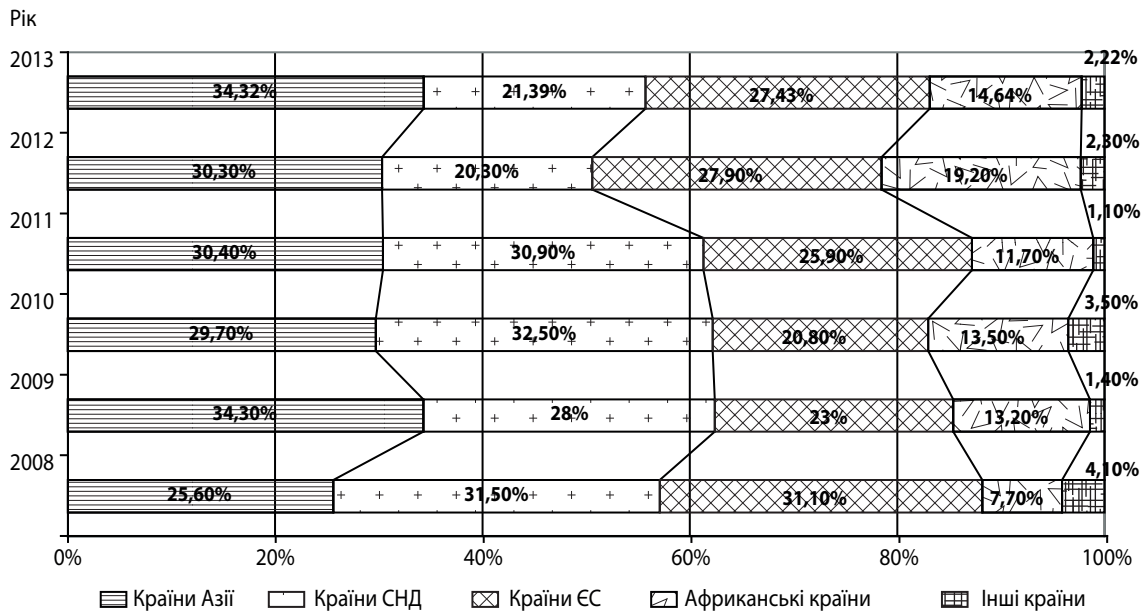

Рис. 5. Регіональна структура експорту сільськогосподарської продукції з України*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

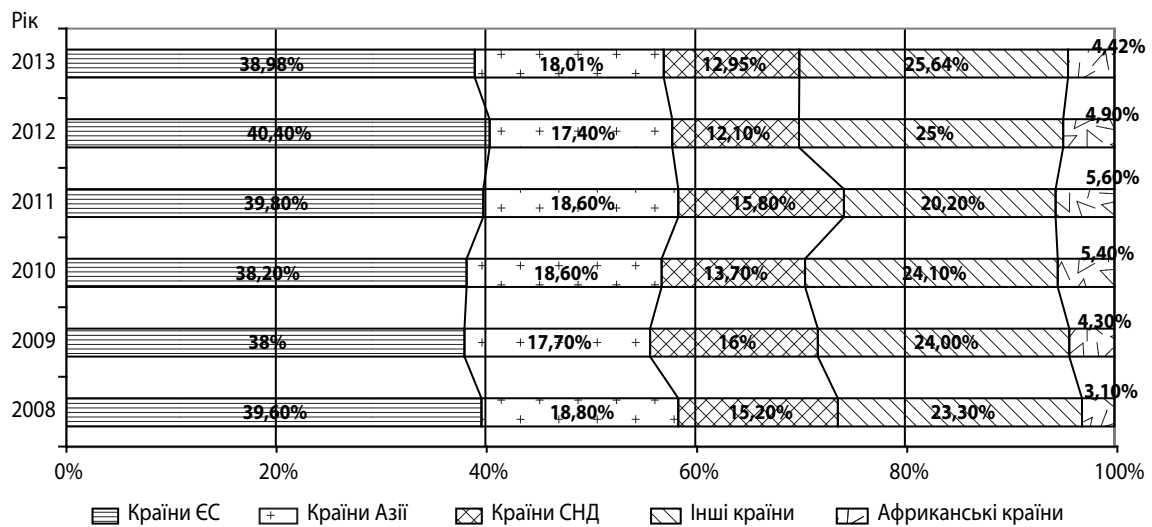

Рис. 6. Регіональна структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну*

* Джерело: розраховано за даними [1; 2].

1.01.2016 р. Однією з особливостей тимчасового застосування Угоди є те, що ЄС продовжив режим автономних преференцій (зняття ввізних мит на українські товари, що постачаються для країн ЄС) для України до 31.12.2015 р.

В Угоді передбачено, що зону вільної торгівлі сторони поступово створюють протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років, починаючи з дати набрання чинності Угоди. Статтею 29 Угоди передбачено, що кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку I-A до Угоди. При цьому п. 4 цієї статті передбачено, що через 5 років після набрання Угодою чинності сторони можуть на запит будь-якої сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита у торгівлі між ними [3].

У тексті Угоди основним інструментом обмежень у торгівлі сільськогосподарськими товарами є тарифні квоти, в рамках яких забезпечується безмитний доступ товарів на ринок країн ЄС. Слід відмітити, що усі ЗВТ, створені між ЄС та іншими країнами і групами країн, містять положення, які стосуються сільського господарства. При цьому, регулювання Європейським Союзом торгівлі найбільш чутливими сільськогосподарськими товарами, щодо яких захист національних виробників від зростання імпорту вважається пріоритетним завданням при створенні ЗВТ, здійснюється за рахунок [4]:

- їх виключення з тарифної пропозиції;
- відкладання зобов'язань щодо зниження тарифів до кінцевого строку перехідного періоду;
- встановлення тарифних квот;
- вжиття спеціальних захисних заходів.

Угода встановлює обсяги квот на безмитні експортні поставки зернових культур з України з поступовим їх збільшенням протягом 5 років. Так, щорічна квота на ввезення пшениці до ЄС встановлена в розмірі 950 тис. тонн з поступовим збільшенням до 1 млн тонн, ячменю – 250 тис. тонн із збільшенням до 350 тис. тонн (у 2013 р. було експортовано 7,3 тис. тонн), кукурудзи – 400 тис. тонн із збільшенням до 650 тис. тонн через 5 років [5].

Незважаючи на встановлені обсяги квот на експорт зернових до країн ЄС, необхідно відмітити низку особливостей регулювання ринку ЄС, які слід враховувати:

кукурудза. В ЄС діє так зване «плаваюче мито»: якщо вартість кукурудзи на Чиказькій біржі становить понад 4 дол. США за бушель, експорт кукурудзи до країн ЄС здійснюється без мита, якщо менше або дорівнює 4 дол. США за бушель – імпортне мито на поставки кукурудзи понад квоту становить 94 євро за тонну[6];

пшениця. Країни ЄС імпортують українську пшеницю переважно для фуражних цілей. Загалом, за експертними оцінками, країни ЄС споживають до 60 млн тонн фуражної пшениці на рік. Тому для України цей ринок є надзвичайно перспективним. При цьому, незважаючи на досить невеликий обсяг квоти на експорт пшениці з України до країн ЄС в обсязі 950 тис. тонн із збільшенням до 1 млн тонн протягом 5 наступних років, Україна може розраховувати на квоту для третіх країн (до списку яких вона входить) за пільговою ставкою ввізного мита у 12 євро за

тонну. У 2012 / 13 маркетинговому році тарифна квота на ввезення пшениці середньої і низької якості до країн ЄС для третіх країн становила 2378 тис. тонн. Поставки пшениці понад обсяг квоти потраплятимуть під дію ставки ввізного мита у розмірі 95 євро за тонну[6];

ячмінь. Для постачання продукції понад встановлену квоту встановлюється імпортне мито у розмірі 93 євро за тонну [5].

У тексті Угоди особливо прописаний механізм торгівлі насінням соняшнику, яке для України є надзвичайно важливим, оскільки воно є сировиною для виробництва соняшникової олії; збільшення ж експортних поставок може призвести до зниження переробки продукції на вітчизняних підприємствах. Так, п. 9 Додатку I-D Угоди «Спеціальні заходи для вивізного (експортного) мита» встановлено, що вивізне мито на насіння соняшнику (10 % – рівень, який діяв до підписання Угоди) буде скасовано протягом наступних 10 років, проте запроваджується додатковий збір, який щорічно збільшуватиметься на величину зменшення рівня експортного мита. Такий механізм дозволяє протягом 10 років зберегти 10 % збір при експорті насіння соняшнику (граничний обсяг експорту якого встановлено на рівні 100 тис. тонн на рік). Водночас, починаючи з 2011-го року і по 2015-й рік додатковий збір поступово зменшиться з 10 % до 0 %. Отже, олієпереробна галузь отримала захист на наступні 10 років (+ 5 років щорічного зменшення розмірів додаткового збору), після чого ймовірним є виникнення проблем із забезпеченням сировиною вітчизняних олієпереробних підприємств [7].

Надзвичайно важливою для вітчизняного агропродовольчого комплексу є закріплена в Угоді тарифна квота на експорт українського білого цукру у розмірі 20 тис. тонн на рік. Незважаючи на невеликий розмір квоти (адже за підсумками 2013 р. до країн ЄС було експортовано 3,8 млн тонн цукру), її наявність і заповнення дозволять підтвердити якість вітчизняної продукції та її відповідність європейським стандартам, підвищити привабливість і конкурентоспроможність українського цукробурякового підкомплексу на інших експортних напрямках.

Угода про асоціацію дозволяє освоювати ринок країн ЄС вітчизняним компаніям, що займаються виробництвом, переробкою та реалізацією *тваринницької продукції*. Так, Україна може щорічно постачати на ринок країн ЄС: 12 тис. тонн яловичини, 20 тис. тонн свинини, 16 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 20 тонн) м'яса птиці, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) яєць, 8 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 10 тис. тонн) молока, вершків, згущеного молока та йогуртів, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 5 тис. тонн) сухого молока, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) вершкового масла, 250 тис. тонн перероблених масляних продуктів, 5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 6 тис. тонн) меду. Водночас, на сири квот не встановлено, що дозволяє завозити необмежену кількість даного виду продукції з України до ЄС [8].

Разом з тим, обсяги експорту переважної більшості тваринницької продукції з України до ЄС мізерні, у 2013 р. вони становили (у кг): ВРХ – 0, свиней – 0, овець, кіз – 0,

курей живих – 0; м'яса ВРХ (свіжого) – 366,9, м'яса ВРХ (мороженого) – 1187,14, свинини – 3170,7, баранини або козлятини – 128,7, м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці – 447563,3, риби свіжої – 162,6, молока та вершків, незгущених та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 10949,2, молока та вершків, згущених та з доданням цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 25483,4, масла – 320,8, сирів всіх видів і кисломолочних сирів – 1279,3.

Незважаючи на позитивні тенденції в аграрному сегменті зовнішньоекономічної діяльності України, існує низка загроз продовольчій безпеці держави, пов'язаних з інтегрованістю вітчизняного аграрного сектору зі світовим ринком продовольства, ключовими з яких є:

1. Значні коливання світових цін на продовольчі ресурси. Так, за даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO), за останнє десятиліття світові ціни на продовольчі продукти зросли майже вдвічі (рис. 7). Зокрема, загальний індекс цін на продовольчі продукти збільшився в 1,9 рази, індекс цін на м'ясо – в 1,6 рази, на молоко – вдвічі, на злакові – вдвічі, на масла та жири – в 1,7 рази, на цукор – в 2,5 рази.

Довідково: Індекс цін на продовольство, який розраховується фахівцями FAO, складається із середньої величини індексів цін на п'ять товарних груп (м'ясо, молоко, зернові, масла і жири, цукор), зважених по середній частці експорту в торгівлі кожною групою товарів в 2002 – 2004 рр. У загальний індекс включаються опубліковані ціни на 73 товарів, розглянутих фахівцями FAO по товарах у якості представницьких міжнародних цін на продовольчі товари.

Водночас у 2014 р. світові ціни на продовольчі ресурси були волатильними (рис. 8). Так, за січень-жовтень

2014 р. загальний індекс цін на продовольчі ресурси знизився на 5,4 %, індекс цін на молоко, злакові та масла і жири, знизився на 31,2 %, 6,8 % та 13,2 % відповідно. Однак індекс цін на цукор за цей період збільшився на 7,2 %, а на м'ясо – на 14,7 %. Зниження цін на злакові та масла і жири є особливо негативними для вітчизняних сільськогосподарських виробників, адже ці групи товарів є ключовими в експортних поставках вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовий ринок.

2. Імпортозалежність за окремими групами товарів. За даними звіту «Про стан продовольчої безпеки України у 2013 році» [10], підготовленого Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, наша держава є імпортозалежною за окремими групами товарів. Найбільш уразливими позиціями, з точки зору імпортозалежності, є такі товарні позиції: «риба та рибопродукти», «плоди, ягоди та виноград», «олія рослинна всіх видів», де частка імпорту перевищує встановлений 30-ти % граничний критерій цього індикатора (табл. 1). Водночас, такий стан пояснюється наступними об'єктивними причинами:

- понад 90 % імпортних поставок товарної групи «риба і рибопродукти» (частка імпорту цієї товарної групи у фонді споживання населення становить 73 %) припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, що пов'язано з особливостями їх біологічного циклу. Крім того, відповідно до законодавства окремих рибодобувних країн (зокрема, ЄС, Російської Федерації, США, Канади, Перу, Чилі, Норвегії, Австралії) квоти на вилов цих ресурсів розподіляються виключно між їх резидентами;

Таблиця 1

Розрахунок імпортозалежності за групами продовольства (тис. тонн)

	Імпорт продуктів у 2013 р. у перерахунку на основний продукт (за даними Держстату)	Ємність внутрішнього ринку в 2013 р. (за даними Держстату)	Відсоток імпортозалежності, %	
			2013 р.	довідково: 2012 р.
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)*	120	4 933	2,4	2,8
М'ясо і м'ясопродукти	332	2 550	13,0	17,1
Молоко і молокопродукти	548	10 050	5,5	4,2
Риба і рибопродукти	484	663	73,0	71,1
Яйця (млн шт.)	87	14 076	0,6	0,5
Овочі та баштанні	237	7 431	3,2	2,9
Плоди, ягоди та виноград	1 172	2 560	45,8	48,1
Картопля	23	6 161	0,4	0,4
Цукор	11	1 686	0,7	0,6
Олія рослинна всіх видів	296	604	49,0	39,1
із неї олія соняшникова	1	465	0,2	0,2

*розрахунково

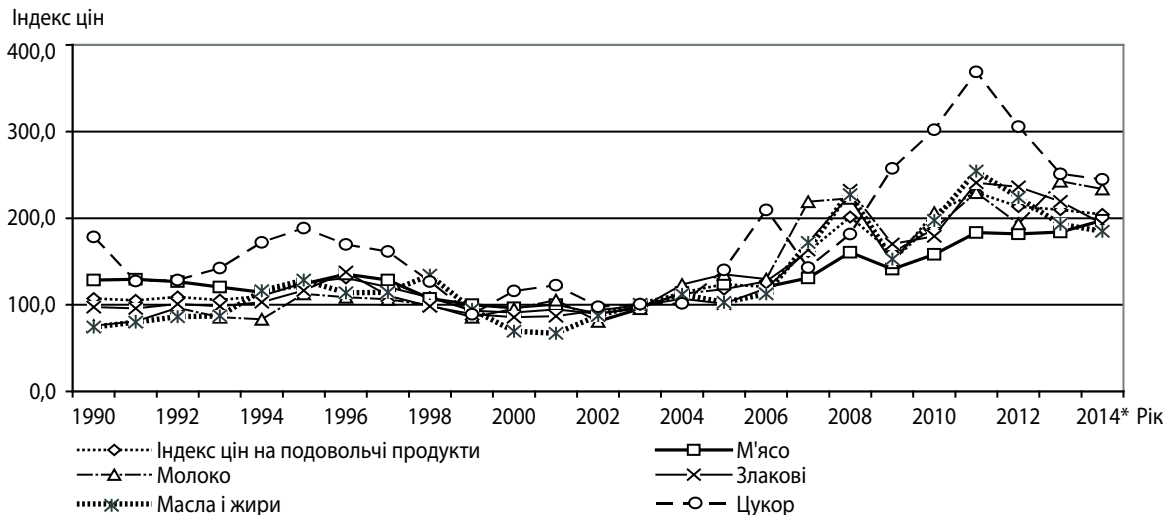

Рис. 7. Динаміка індексу цін на продовольчі ресурси у світі (2002 – 2004 рр. = 100 %)

* 10 місяців
Джерело: [9]

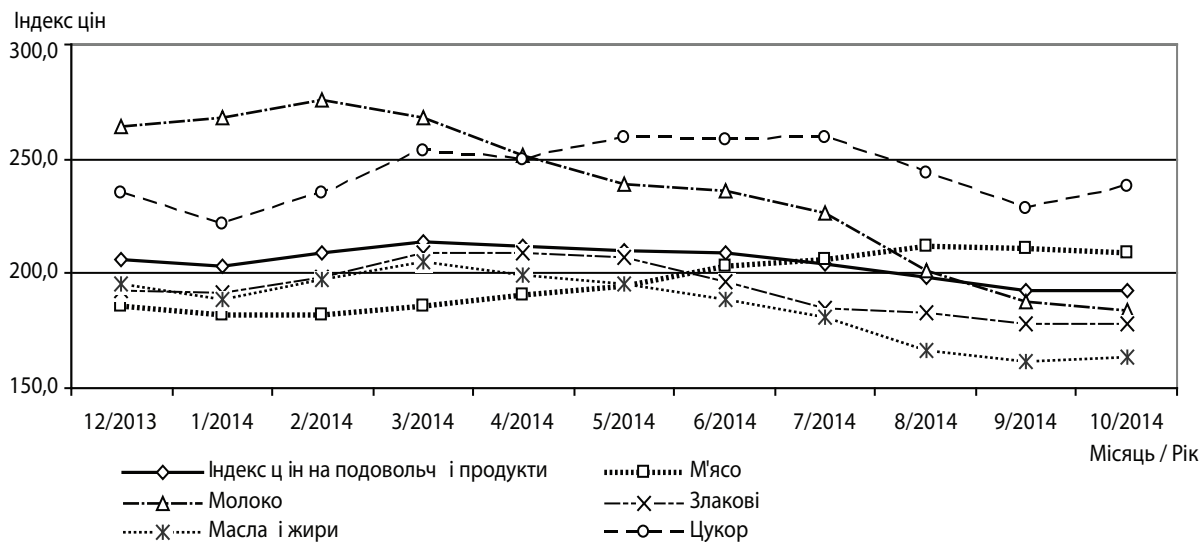

Рис. 8. Динаміка індексу цін на продовольчі ресурси у світі в 2010 р.

Джерело: [9]

- 49 % імпорту по товарній групі «олія рослинна всіх видів» обумовлена ввезенням тропічних олій, які не виробляються в Україні (пальмова, кокосова олії тощо), але широко використовуються при виробництві продовольчих та непродовольчих товарів вітчизняними підприємствами. При цьому внутрішній попит на олію соняшникову повністю забезпечувався за рахунок власного виробництва;
- майже 46 % імпорту плодово-ягідної продукції складають екзотичні види фруктів (цитрусові, банани, фініки, ананаси тощо), питома вага яких у загальному обсязі імпорту плодово-ягідної продукції у 2013 році становила понад 70 %.

3. Значний відсоток виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції у господарствах населення. Так, за даними Державної служби статис-

тики України у 2013 р., господарствами населення було вироблено продукції на суму 116268,1 млн грн (у постійних цінах 2010 р.) або 46,0 % від загального виробництва валової продукції сільського господарства. При цьому, якщо господарствами населення рослинницької продукції було вироблено на суму 72767,4 млн грн, або 41,37 % від загального підсумку, то тваринницької продукції – на 43500,7 млн грн, або на 56,52 % відповідно. У господарствах населення на 1.11.2014 р. утримувалося 71,4 % загальної чисельності ВРХ, у т. ч. корів – 77,8 %; свиней – 52,6 %, овець і кіз – 86,9. Також необхідно відмітити, що господарствами населення за підсумками 2013 р. було вироблено 97 % картоплі, 88,3 % овочей, 80,6 % плодів та ягід. Така нерациональна структура виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції є передумовою погіршення стану продовольчої безпеки держави. До того ж господарства населення не мають можливостей застосо-

вувати сучасні технології виробництва продукції, що зумовлює низьку її якість та невідповідність європейським санітарним нормам та стандартам. Це призводить до зниження дохідності вітчизняних малих і середніх сільгосп-підприємств, а також до послаблення конкурентних позицій на внутрішньому ринку окремих видів української продукції порівняно з європейською.

4. Невідповідність української продукції європейським стандартам є суттєвою загрозою розвитку вітчизняного агропродовольчого сектору та продовольчій безпеці на період запровадження всіх необхідних технічних регламентів і отримання сертифікатів відповідності. Відповідно до глави 17 Угоди про асоціацію України з ЄС співробітництво між сторонами охоплюватиме, серед іншого, заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості [3]. З цією метою в українське законодавство необхідно імплементувати вимоги директив та регламентів ЄС стосовно сільського господарства та харчової промисловості, а також не менше 80 % чинних європейських стандартів.

Передусім можна прогнозувати збільшення обсягів імпорту в Україну окремих видів м'яса та харчових субпродуктів, молока й молочної продукції, деяких видів овочів та фруктів. Так, на м'ясо ВРХ збережено базову ставку ввізного мита на рівні 15 %, яке діятиме протягом 3 років; безмитна тарифна квота на імпорт свинини з країн ЄС становить 10 тис. тонн на рік; тарифна квота на імпорт 10 тис. тонн діє лише щодо окремих видів м'яса та субпродуктів птиці. Щодо молока та молочних продуктів – Україна встановлює безквотну ставку ввізного мита у розмірі 10 %, яка діятиме

протягом 5 – 7 років за окремими видами такої продукції. На помідори, огірки, виноград столовий, яблука та груші ставка ввізного мита протягом 5 років повинна знизитись з 10 до 5 %.

Також необхідність запровадження стандартів ЄС щодо утримання тварин і поводження з ними призведе до виходу вітчизняних домогосподарств із внутрішнього ринку та переорієнтації виробництва ними відповідної продукції виключно для власного споживання, що в умовах домінування таких виробників на ринку тваринницької продукції може становити загрозу для продовольчої безпеки держави [11].

Для переважної більшості вітчизняних малих і середніх сільгосп-підприємств також існують проблеми забезпечення відповідності власної продукції європейським стандартам, оскільки процеси гармонізації та адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів потребують не тільки тривалого часу, але і значних матеріальних ресурсів. Наприклад, сукупні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясної промисловості Польщі становили близько 2 млрд євро [4].

5. Сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції. За період економічного зростання не відбулося поліпшення структури експорту аграрної та продовольчої продукції з України. У загальній структурі експорту сільськогосподарської та харчової продукції частка 16 – 24 позицій УКТ ЗЕД (готова харчова продукція) у 2013 р. становила 21,0 %, тоді як частка 1 – 24 позицій УКТ ЗЕД (сільськогосподарська продукція) – 58,5 % (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка експорту сільськогосподарської та харчової продукції з України (у фактичних цінах)

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>у % до попереднього року</i>									
Сільськогосподарська та харчова продукція (1 – 24)	124,0	109,4	132,6	173,3	87,9	104,4	128,9	139,8	95,2
У т. ч. сільгосппродукція (1 – 14)	136,0	96,7	105,4	257,2	88,5	84,3	136,2	157,4	97,8
у т. ч. продукція тваринництва (1 – 5)	112,9	54,2	188,4	104,9	76,1	129,4	121,4	102,6	112,9
продукція рослинництва (6 – 14)	149,2	115,1	88,5	323,1	90,3	70,9	139,1	166,7	96,2
Жири і масла тваринного і рослинного походження (15)	107,6	165,4	176,9	113,3	92,3	145,7	129,8	124,0	83,3
Готова харчова продукція (16 – 24)	113,2	107,9	150,3	122,5	82,9	123,1	114,3	119,5	101,7
<i>у % до загального експорту сільськогосподарської продукції</i>									
Сільськогосподарська та харчова продукція (1 – 24)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
У т. ч. Сільгосппродукція (1 – 14)	56,4	49,8	39,3	58,8	59,2	47,8	50,5	56,9	58,5

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
у т.ч. продукція тваринництва (1 – 5)	17,0	8,4	11,9	7,3	6,3	7,8	7,3	5,4	6,4
продукція рослинництва (6-14)	39,4	41,4	27,5	51,5	52,9	40	43,2	51,5	52,1
Жири і масла тваринного і рослинного походження (15)	13,6	20,6	27,3	18,0	18,9	26,3	26,5	23,5	20,6
Готова харчова продукція (16 – 24)	30,0	29,6	33,3	23,2	21,9	25,9	23,0	19,6	21,0

6. Нетарифні обмеження на ввезення на свою територію української сільськогосподарської та харчової продукції з боку Російської Федерації. Зокрема, Федеральна служба за наглядом у сфері захисту прав споживачів і благополуччя людини (Росспоживнагляд) з 13.11.2014 р. заборонила ввезення в Росію сироподібних продуктів українського виробництва, з 22.10.2014 р. – ввезення і транзит всієї рослинницької продукції. Зважаючи на те, що з 14.10.2014 р. РФ призупинила ввезення на свою територію сирних продуктів українського виробництва, а також існуючу заборону на ввезення свинини та продуктів з неї, картоплі, а також суттєве обмеження на поставки м'яса птиці, кондитерських виробів, плодоовочевої продукції та рибних консервів, соків, алкоголю та пива, Росія через Росспоживнагляд та Россільгоспнагляд (Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду) посилює тиск на українських експортерів. Як наслідок, за даними державної служби статистики України обсяг експорту сільськогосподарської продукції з України до Російської Федерації за січень-вересень 2014 був майже на 40 % нижчим порівняно з аналогічним періодом 2013 р.

За таких умов, українським виробникам слід переорієнтувати експортні поставки на інші ринки, за рахунок впровадження Європейських та Світових стандартів у сфері сільгоспвиробництва та переробки. З огляду на те, що Угодою про асоціацію між Україною та ЄС не встановлюються квоти на експорт до країн ЄС сирів, отримання підприємством-виробником такої продукції сертифіката на експорт до Європи відкриває ринки й інших країн світу, адже наявність європейського сертифікату (визнається всіма країнами світу) дозволяє експортувати продукцію й в інші країни світу.

Висновки.

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу у сфері забезпечення зовнішньоекономічної безпеки на ринку сільськогосподарської продукції в Україні, а також внаслідок підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК та не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Зусилля слід сконцентрувати на [12]:

- прискоренні процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якос-

ті продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва;

- розробленні системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;
- сприянні розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розробленні механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектора;
- заохоченні кооперативного руху на селі, спрямованого на спільне ведення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, що дозволить зменшити витрати на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції.

Для цього необхідно здійснити наступні першочергові заходи [13]:

1. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України:

- активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБРР, USAID, Світовий Банк тощо) щодо розроблення та реалізації проектів технічної допомоги з метою гармонізації національної системи технічного регулювання та стандартів в агропромисловому виробництві до європейських та міжнародних норм (НАССР, ISO, EN, Кодекс Аліментаріус);
- ініціювати розроблення з подальшим розміщенням на офіційному веб-сайті Мінагрополітики рекомендацій щодо впровадження сільгоспвиробниками та переробними підприємствами необхідних змін у господарській та виробничій діяльності, які призведуть до підтвердження їх продукції та виробничих процесів європейським та міжнародним нормам якості та безпечності;
- забезпечити проходження у ВР України до їх прийняття проектів Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів» № 3102 від 20.08.2013 р., «Про державний контроль у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і кормів, благополуччя тварин» № 4986

від 02.06.2014 р., «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людиною» № 4055а від 11.06.2014 р;

- сприяти вдосконаленню системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва шляхом оптимізації кількості та змісту державних цільових і бюджетних програм, концентрації їх на заходах «зеленої скрині» СОР зі створенням відповідних механізмів використання цієї допомоги, поступового переходу від надання підтримки сільськогосподарським підприємствам до сприяння розвитку сільської місцевості, ринкової інфраструктури аграрного ринку, здійснення природоохоронних заходів та розвитку депресивних територій;
- сприяти залученню інвестицій для реалізації проектів в агропромисловому комплексі, спрямованих на стимулювання виробництва та експорту продуктів сільськогосподарського походження з максимальним рівнем доданої вартості;
- забезпечити надання інформаційної підтримки інвестуванню в розвиток сільськогосподарського виробництва, спрощення процесів реєстрації аграрних інвестицій та надання гарантій захисту землекористування інвесторам.

2. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України:

- постійно здійснювати моніторинг зовнішньоторговельних операцій між Україною та ЄС з тим, щоб у разі перевищення вітчизняними компаніями пропозиції щодо експортних поставок продукції понад встановлені Угодою квоти виступити ініціатором проведення консультацій з ЄС з приводу перегляду обсягів квот, а також ставок ввізних мит;
- сприяти зменшенню числа посередників у процесах оптової та роздрібної реалізації продукції, а також укладанню експортних контрактів безпосередньо сільгоспвиробниками;
- сприяти укладенню багатосторонніх міжурядових угод щодо експорту Україною сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, в тому числі в рамках участі у програмах міжнародної продовольчої допомоги;
- посилити в системі посольств та дипломатичних місій України економічних блоків щодо просування сільськогосподарської продукції на ринки іноземних країн.

3. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України, Державній службі України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва забезпечити особистим селянським господарствам, які виявили бажання здійснити трансформацію у фермерське господарство сімейного типу, можливість реєстрації такого господарства за принципом «єдиного вікна».

4. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству фінансів України внести зміни до податкового законодавства Укра-

їни в частині звільнення фермерських господарств від сплати податків (за винятком земельного податку і збору на обов'язкове державне пенсійне страхування), у випадку, якщо їхній річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 100 тис. євро², визначену за середньорічним курсом НБУ.

5. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України при підтримці дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва стимулювати нарощування якісних показників виробництва замість кількісних. З цієї метою переорієнтувати фінансову допомогу у вигляді дотації господарствам населення за утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби на збільшення видатків за бюджетним напрямом «Надання кредитів фермерським господарствам».

6. Міністерству аграрної політики та продовольства України сприяти відродженню кооперативного руху на селі шляхом підвищення рівня обізнаності голів сільських та селищних рад, сільського населення в питаннях організації та діяльності сільськогосподарських кооперативів, реалізації заходів державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації, що дозволить зменшити витрати окремих виробників та фермерів на запровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості сільськогосподарської продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дані Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Дані Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf
4. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною : наук. доп. / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НАНУ Т. О. Осташко, д-ра екон. наук В. О. Точиліна ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів». – К., 2013. – 98 с.
5. Додатки до угоди про Асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/1-A_EU/1-A_Annexes_Part-13.pdf
6. ЕС-Україна. Сняття пошлин і аграрний експорт України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukragroconsult.com/news/es-ukraina-snyatie-poshlin-i-agrarnyi-eksport-ukrainy>
7. Додатки до угоди про Асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/01_Annexes_1-D.pdf
8. Додатки до угоди про Асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/1-A_EU/1-A_Annexes_Part-12.pdf

² Ця сума складається з обсягу альтернативного річного сукупного доходу членів сімейної ферми з 4 осіб із середньомісячною зарплатою 10341 грн. (найвищий рівень у 2013 р. серед видів економічної діяльності – «авіаційний транспорт») та коштів, необхідних для купівлі мінімального набору сільськогосподарської техніки для обробітку фермерського господарства

9. Индекс продовольственных цен ФАО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>

10. Звіт про стан продовольчої безпеки у 2013 році / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konkurentno-spromozhnistTaSTanEkonomichnoiBezpeki>

11. Шубравська О. В. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору / Шубравська О. В., Прокопенко К. О. // Економіка України. – 2014. – № 1. – С. 63 – 73.

12. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/>

13. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України : аналітична доповідь / За заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 104 с.

REFERENCES

“Dani Derzhavnoi sluzhby statystryky” [The data of the State Statistics Service]. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

“Dani Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy” [Data of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. <http://minagro.gov.ua/>

“Dodatky do uhody pro Asotsiatsiiu” [Applications of the Association Agreement]. http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/1-A_EU/1-A_Annexes_Part-13.pdf

“Dodatky do uhody pro Asotsiatsiiu” [Applications of the Association Agreement]. http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/01_Annexes_1-D.pdf

“Dodatky do uhody pro Asotsiatsiiu” [Applications of the Association Agreement]. http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/1-A_EU/1-A_Annexes_Part-12.pdf

“ES-Ukraina. Sniatie poshlin i agrarnyy eksport Ukrainy” [EU-Ukraine. Removing duties and agricultural exports Ukraine]. <http://www.ukragroconsult.com/news/es-ukraina-snyatie-poshlin-i-agrarnyi-eksport-ukrainy>

“Indeks prodovolstvvennykh tsen FAO” [FAO Food Price Index]. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>
Mozhlyvosti i zasterezhennia shchodo naslidkiv uvedennia v diiu polozhen Uhody pro asotsiatsiiu mizh IES ta Ukrainoiu [Features and warnings about the consequences of enacting the Association Agreement between the EU and Ukraine]. Kyiv, 2013.

“Otsinka perspektyv ta mozhlyvostei dlia ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy vnaslidok pidpysannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom” [Estimation of prospects and opportunities for agriculture due to Ukraine Association Agreement between Ukraine and the European Union]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/>

Rozvytok ahrarnoho vyrobnytstva iak peredumova zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Development of agriculture as a precondition of food security Ukraine]. Kyiv: NISD, 2011.

Shubravsk, O. V., and Prokopenko, K. O. “Intehratsiini perspektyvy Ukrainy: perevahy i ryzyky dlia ahrarnoho sektora” [Integration prospects for Ukraine: benefits and risks for the agricultural sector]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1 (2014): 63-73.

“Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta lEvropeiskym Soiuzom, lEvropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony” [The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf

“Zvit pro stan prodovolchoi bezpeky u 2013 rotsi” [Statement food security in 2013]. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku ta torhivli Ukrainy. <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konkurentno-spromozhnistTaSTanEkonomichnoiBezpeki>